

Van Gogh'un Meçhul Hastalığı ve Tedavide Kullanılan Doğal İlaçlar

VAN GOGH'S UNKNOWN ILLNESS AND THE NATURAL MEDICINES USED TO TREAT IT

Mutlu ERBAY*

* Doç.Dr., Boğaziçi Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü, Öğr.Üy., İSTANBUL

Özet

Hollandalı ressam Van Gogh 1853-1890 yılları arasında yaşamıştır. Yaşamının özellikle son yıllarında epilepsi hastalığı ile mücadele etmiştir. Resimlerinin ardındaki gerçekler çoğu zaman çok farklıdır. Van Gogh'un kardeşi Theo'ya yazdığı çok sayıda mektup, günümüzde tıp uzmanları tarafından incelenmektedir. Bu incelemeler sonucunda bu hastalığın seyrinin daha çok porfiriyi andırdığı gerçeği ile karşılaşılmaktadır.

Van Gogh, hazımsızlık, iştahsızlık, karın ağrısı, mide bulantısı, kusma sıkıntısı çekmektedir. Bu belirtiler manik depresyon ya da epilepsi olabilir mi? Van Gogh vücudundaki değişimleri ve belirtileri kendi ağzından pek çok mektupta kardeşine anlatmıştır. Bu belirtiler daha çok porfiriyi hatırlatır. Bu, fiziksel, genetik bir hastalıktır. Hastanın sağlık sorunları hayaller ve halisinasyonlar görmektir. Porfiride, sık sık yinelenen karın ağrısı nöbetleri, kusma, kol ve bacaklarda halsizlik ya da felçler ve histeriyi andıran psikolojik değişiklikler görülür. Hastalığının tedavisinde yüksükotu, pelinotu kullanılmış ve bu tedavilerin yan etkileri resimlerinde etkilerini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler : Van Gogh, Pelinotu, Yüksükotu, Epilepsi, Porfiri

T Klin Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi 2003, 11:258-262

Summary

The Dutch (painter) artist Van Gogh lived between 1853 –1890. Especially during his late life he suffered from epilepsy. The reality behind his paintings was for most of the time very different. A large number of the letters which Van Gogh wrote to his brother Theo have been examined by medical experts of today.

As a result of these examinations, his illness reminds one more of porphyry. Van Gogh was suffering from indigestion, loss of appetite, stomach pains and biliousness. Could these symptoms point to manic depression or epilepsy?

Van Gogh talked in many of his letters to his brother about these changes in his body. These symptoms remind one more of porphyry, which is a physiological, genetically inherited disorder. His healthy problems consisted of day dreamings and hallucinations. In porphyry patients, stomach pains, vomiting, heavyness or paralysis in the limbs and psychological changes are seen that reminded hysteria. Scrophulariaceae family (*yüksükotu*) and artemisia absinthium (*pelinotu*) were used for the treatment and side effects of this treatment were seen on his paintings.

Key Words: Vangogh, Artemisia absinthium, Scrophulariaceae family, Epilepsi, Porphyry

T Klin J Med Ethics, Law and History 2003, 11:258-262

Hollandalı ressam Van Gogh 1853-1890 yılları arasında yaşamıştır. Vincent Willem van Gogh resimleri sanat tarihi seminerlerinde sıklıkla tartışma konusudur.

Ressamın tablolarında katı maddeler atomlarına ayrılmış gibi görünür. Bazı sanat tarihçileri onun hastalığını göstererek, sanatının sanat camiasında diğerleri ile birlikte tartışılmaması gerektiğini söylerken, bazıları da bunun tam tersini savunurlar. Van Gogh dünya çapında tanınan, sanatını ispatlamış bir sanatçıdır.

Aslında onun resimlerinin ardındaki gerçekler çoğu zaman çok farklıdır. Onun hastalığının tanımı tıpta epilepsi olarak adlandırılmıştır.

Epilepsi, beyin nöronlarından elektriksel patlamaların gerçekleştiği beyin hasarıdır. Çoğu kez istem dışı lokal kasılmalara sebep olur. Epilepsi halk arasındaki adı ile sara, beyindeki sinir hücrelerinin ani ve geçici işlev bozukluğundan kaynaklanan ve bilinç yitimiyle nöbetler halinde ortaya çıkan zihinsel işlev, hareket ve duyu bozukluğudur.

Van Gogh'un kardeşi Theo'ya yazdığı çok sayıda mektup günümüze ulaşmıştır (1).

Günümüzde onun mektuplarında yazdıkları ve yaptıklarının yeniden incelenmesi, yaşadıklarının sebebinin gerçekten epilepsi olup olmadığı konusunu gündeme taşımıştır (2).

Bu mektuplarda bahsi geçen konular, hastalığı ve ailevi geçimsizlikler olmuştur. Onun psikolojik durumunu kardeşi Theo'ya yazdığı mektuplardan kolaylıkla takip edebiliyoruz. Ayrıca içe dönük kişilik yapısı ve kendisini çok iyi gözlemleyebilme ve mektuplarda bunu kardeşine anlatabilme yeteneği, onun hastalığını takip edebilmemizi kolaylaştırıyor.

Van Gogh, hazımsızlık, iştahsızlık, karın ağrısı, mide bulantısı, kusma sıkıntısı çekmektedir. Bu belirtiler manik depresyon ya da epilepsi olabilir mi? Bugün tıp biliminin yaptığı araştırmalar, bu bulgularla yukarıda belirtilen hastalığa kolayca teşhis koyulamayacağını söylemektedir.

Van Gogh vücudundaki değişimleri ve belirtileri kendi ağzından pek çok mektupta kardeşine anlatmıştır. Bu belirtiler daha çok porfiriye hatırlatır. Bu fiziksel, genetik bir hastalıktır. Hastanın sağlık sorunları hayaller ve halisinasyonlar görmektir.

Porfiride, sık sık yinelenen karın ağrısı nöbetleri, kusma, kol ve bacaklarda halsizlik ya da felçler ve histeriyi andıran psikolojik değişiklikler görülür. Alkol bu nöbetlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Porfiri, kalıtımla nesilden nesile aktarılan genetik bir hastalıktır. Porfiri, zihin karıştırır. Hastanın kriz geçirirken görsel nöbetleri, karın ağrıları vardır. Bu, aynı zamanda manik depresyonla karıştırılmaktadır. Apsent'ler halisinasyonlara sebep olmaktadır.

1915 yılında Apsent bütün Avrupa da yasaklanmıştır. Aşırı gülme krizine, halisinasyonlara sebep olmaktadır. *Pelinotunun* içinde asteraceae maddesi vardır.

Apsent keyif verici maddedir. Aşırı kullanımı epilepsiye neden olur. Toksikolog uzmanı, Dr. Kaseho, asteraceae maddesi nöronların hareketliliğini artırır ve onların kontrolden çıkmalarına sebep olur demektedir. *Pelinotu (artemisia absinthium)* yapraklı ve çiçekli bir bitkidir. Acı madde

absintinden ötürü kuvvet verici, iştah açıcı, ateş düşürücü ve idrar söktürücü olarak kullanılır. Eskiden Avrupa ülkelerinde yaygın olan ve *pelinotundan* hazırlanan apsentin (bir çeşit içki) üretimi yasaklanmıştır.

Van Gogh'un aşırı derecede içki tükettiğini ve kötü beslendiğini biliyoruz. Yukarıda bahsettiğimiz belirtiler, porfiri olabilir. Porfiri, kırmızı renkte idrara sebep olur.

Bu hastalıkta kişide aşırı derecede bedensel faaliyet vardır. Van Gogh'un üretkenliği hepimizce malumdur. Bu üretkenliğini durdurmadığını, bir haftada aylarca yapamayacağından fazla, bazen aşırıya kaçan miktarda resim yaptığını biliyoruz. Hayatının on yıllık süresini anlatan, onun tarafından yazılmış çok sayıda mektup elimize ulaşmıştır.

Van Gogh, 21 Şubat 1888 de aniden Arles'e gider. Aynı yılın ilkbahar ve yaz aylarında çok sayıda önemli yapıt gerçekleştirir. Sadece kısa bir süre kaldığı **Arles'te** 200 adet resim yapmıştır. Bu sayıya kamaşkalem ve karakalem resimleri dahil değildir. Bunlar hayranlıkla yapılmış çalاکalem olmayan sanat eserleridir. Kompleks kısmi nöbet belirtisinde odasına çekilir ve sayfalarca mektup yazar. Bu davranış da onun aşırıcılığını gösteren önemli bir belirtidir. Sanatçının Arles döneminde sürekli sancılar içinde kıvrınması, çevresindeki insanlara düşmanlığı bir yere kapatılmasını gerektirmiştir. Kardeşi Theo, Paul Gauguin ile onun tanışmasını sağlar. Hastalığı boyunca da ona destek olur ve yardımda bulunur. Van Gogh ve Gauguin'in ilişkileri sıklıkla bozulur. Van Gogh, kompleks kısmi nöbetler esnasında, ne zaman durması gerektiğini bilemez. Bu akut intermitend porfiri belirtisidir. Hastalığın etkisi ile bir çeşit yapışkanlık, davranış özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapışkanlık ikili insan ilişkilerinde büyük sorunlar yaratmaktadır. Van Gogh, Gauguin ile olan arkadaşlık ilişkilerine son vermek gerektiğini anlayamaz. Vincent'in sürekli konuştuğunu resmini de yaptığı kafede ateşli tartışmalara girdiğini biliyoruz. Bu tartışmalarda yorulmak bilmeden asla durmadan sürekli konuştuğu söylenir.

Ekim ayında Gauguin, Van Gogh'un isteğine karşılık verir, ama iki aylık fırtınalı bir dostluktan sonra, Van Gogh'un iç çatışmaları ve iç acıları ikisi-

nin arasının şiddetle açılmasına neden olur. Böyle bir tartışma sonucunda kompleks kısmi nöbet geçirmiş ve kulağını kesmiştir. Doctor Feliks Rey (1889), Van Gogh'un kendi kulağını kestikten sonra gittiği hastahane tedavisini yapan doktordur.

Gauguin, Arles'ten ayrılmak ister. Van Gogh bu yüzden onu bıçakla kovalar. Van Gogh kulağının bir parçasını keser ve Rachel adındaki bir sokak kadınına gönderir. Olaydan sonra bulunduğu da bilinci yerinde değildir. Kulağını keserken kendinde olmadığını söyler. Bir kriz ya da nöbet geçirdiği kesindir.

Nörolog Dr. John M. MacGrogor, bilincini tamamen yitirmesi nedeniyle, Van Gogh'un hastalığının manik depresyondan farklı olduğunu ima etmektedir.

Van Gogh çoğu zaman ne söylediğini, istediğini ve hissettiğini hatırlamaz. Bayılma nöbetleri geçirir. Nöbetler esnasında görme ve işitme farklılıkları olur. Acıyı ve ızdırabı krizlerde hissettiğini yazmıştır. İşitme ve görme bozular, öylesine büyük bir şok yaşar ki kendini yaralar.

7 Ocak 1889 da hastaneden çıkan ressam, yeniden Arles'deki evine döner. Ara ara gelen kısmi nöbetler yüzünden çok çabuk kızmaktadır. Öyle ki halk ondan şikayetçi olur. Arles halkı taşkınlıkları yüzünden onu kasabada istemez. Arles'ten ayrılmak zorunda kalır.

Çoğu kez akıl sağlığı kötüleşmekte, sık sık nöbet geçirmektedir. Böyle bir nöbet esnasında 23 Ekim tarihinde ay çiçeklerini resmetmiştir.

Onda çoğu zaman görülen aşırı derecede duyarlılık, saldırganlık hem mani, hem depresyon geçirdiğini göstermektedir.

Van Gogh, en iyi eserlerini 9 Mayıs 1889 da kendi isteğiyle Saint Remy'de kaldırıldığı hastanede yapar. Kızkardeşi ve ailesinin diğer üyeleri gibi O da artık bu hastalıktan dertlidir. Akıl hastası olduğunu kabul eder. Elimize ulaşan kendi mektuplarından deliliğinin bir hastalık olduğunu ve bunu kabul ettiğini anlıyoruz. Kriz anlarında hayal ettiklerinin gerçek olduğunu sanmaktadır. Bu hastahane onu sakinleştirmek için geleneksel yöntemlerle su banyoları yaptırılmaktadır. Ayrıca terapi için resim yapmasına da izin verilmektedir. Epilepsi teşhisi ona, bu hastanede konur.

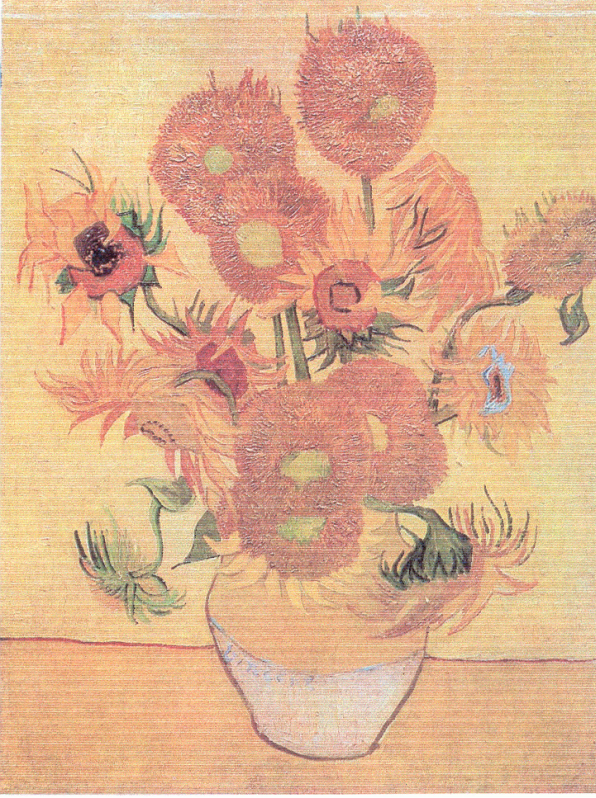
O dönemde epilepsi, mani anlamında kullanılmakta ve çok geniş bir kavram ve hastalık dizisini içermekteydi. Son üç ayında yazdığı mektuplarda zihninde garip acılar hissetmeye başladığını ve zamanın darmadağın olduğunu söylemektedir. *"Sanki dünya benim önümde açılıp seffaf oluyor"* tanımlaması ile içinde bulunduğu ruh halini anlatır. Daha önce hiç görmediği yeni gerçekleri hissettiğini söyler. Bu sebepten bazı resimlerinde aniden aydınlanma görülür.

Emile Bernard'a yazdığı bir mektupta, tuvallelerinden birini anlatırken, büyük bir sarı haleyle çevrili beyaz bir güneşten söz etmiştir. Onda takıntı haline gelmiş olan güneş ve sarı renk 1890 yılında Saint Remy'den ayrıldıktan sonra yapıtlarından tümüyle silinmiştir. Saint Remy'de yaşadığı günler onun resimlerinde alışılmadık şeylere yer vermesine yol açmıştır. Yatak odası, Alpillen yakınlarında Selvili Yol gibi..... Sonuç olarak toplam 150 kadar tablo Millet, Delacroix gibi sanatçıların yapıtlarından otuz kadar kopya gerçekleştirmiştir.

Ayrıntılı teşhis için bugün tekrar onun yazdıkları ve yaptıkları bilim adamları ve tıp camiası tarafından tekrar tekrar incelenmektedir. Bugünkü şartların ve bakış açısının elbette o dönemde olmadığını söylemek gerekir. Bugün bir çok doktor Van Gogh'a yanlış tanı konmuş olabileceği konusunda hem fikirdir.

Saint Remy hastahanesi'nde uykusuzluğa iyi gelen carrefuru, bu hastanede O'nun tedavisinde sıklıkla kullanılmıştır. Resim yaparken kullanılan terebentin de bir çeşit uyarıcıdır. O'nun bir kaç kez terebentin içmeye kalkıştığını biliyoruz. Bu çeşit uyarıcıların onun iştahını kabartmaya yettiğini kulağını kestiği günden bir yıl sonra ağır bir nöbet geçirdiğini biliyoruz (7).

Bildiğimiz gibi Van Gogh'un resimlerinin pek çoğunda sarı renk hakimdir. Ayçiçeklerinde, hasat zamanı pek çok manzara ve iç mekan çalışmasında bu durum değişmemektedir (Ayçiçekleri, Resim 1). Fakat ölümünden bir kaç ay önce Gauchet ile tanışmış olması bir çok resimdeki sarı rengi açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Belki de çok önceleri bu otu kullanmaktadır ya da bunun sanatı ile bir ilgisi yoktur.

Resim 1. Ayçiçekleri

21 Mayıs 1890 yılında Theo'nun öğütleri üzerine Van Gogh **Auvers'e** yerleşir ve orada Doktor Paul Gauchet'in hem hastası, hem dostu olur. Aynı yıl Haziran ayında onun portresini yapar (6).

Doktor ona kendi hastalığını dert etmemesi ve resim yapmayı sürdürmesi konusunda destek verir. Dr. Gauchet hakkındaki gözlemlerini anlatırken Van Gogh "doktoru için" benden daha kötü görünüyor" demektedir. Van Gogh'a koyduğu teşhiste travma sonrası epilepsi görüldüğüne dair notlar almıştır. Van Gogh, bu hastanede de çokça resim yapar.

Gauchet *yüksükotu* ile onu tedavi etmeye çalışır. *Yüksükotu*, *scrophulariaceae* familyasından *digitalis* cinsini oluşturur. Kırmızı yüksükotu yaprakları ve tohumları kalbi kuvvetlendirir. Doktorunu bu yüksükotu ile birlikte resmetmesi de oldukça anlamlıdır. Bu otun sakinleştirici etkisi vardır (Doktor Gauchet'in yüksükotu ile Portresi, Resim 2). Bunun yanında sarımsı bir rengin gözün önünde belirmesine yol açtığı bilinir.

27 Temmuz 1890 bir pazar günü Van Gogh resim malzemeleri ile birlikte şehrin dışındaki bir tarlaya gider. Bu kez yanında bir silah vardır. Bu silahı kendine doğrultur. Tablolarıyla ve boylarının yanında hayatına son vermeye çalışır. Ağır yaralı Van Gogh odasına güçlüğü gelir. Pansiyon sahibi onu canlı, ama kanlar içinde bulur.

Van Gogh ve Theo son saatlerini birlikte geçirirler. Daha sonra kaleme aldığı anılarında "kendisi ölmek istedi, kendi kararı buydu. Üzüntüsünün sonsuza dek süreceğine inanıyordu. Keşke böylece göçüp gitse" diye düşündüğünü söyler. Otuzbeş yaşında 28 Kasım 1890 yılında saat gece bir buçukta ölür. Ölüsü alt katta bir masaya konur. Etrafına tabloları yerleştirilir ve tören yapılır. Kilise kendi mezarlığına defnetmeyi ölüm sebebi intihar olduğu için reddeder. Cenaze yakın kasabada küçük bir törenle gömülür.

Epilepsi, porfiri, manik depresyon bu tanılardan hangisi Van Gogh'un hastalığıdır. Doktorların tanıları epilepsidir. Tıptaki deyişle elinizde

Resim 2. Doktor Gauchet'nin yüksükotu ile portresi

makül bir sebep yoksa, manik depresyona benzeyen hastalık seyri, aile geçmişi tablosu, kısmi kompleks nöbetler sendromları ve sonu intihara giden ağır tablo bize manik depresyonu verir. Öte yandan o günün şartlarında ressama yanlış tanı konmuş olabileceği de imkan dahilindedir.

Tıp ve Onkoloji Bölümü öğretim görevlisi Dr. Loctus'a göre Van Gogh'un hastalığının fiziksel değişimi ve psikolojik tarafı Porfiri teşhisini desteklemektedir.

Delilikle yaratıcılık arasındaki ilişkiyi pek çoğumuz biliriz. Melankoli içe kapanıklık türleri, taşkınlıklar, farklılıklar ve deha arasında garip bir ilişki vardır.

Hayal gücü geniş bir insanın duygu seviyesini bu hastalık arttırabilir. Hastalığın onda hissettirdiği bu duyguyu sevip resim yapmasını sağlamış da olabilir. Hastalığının onun sanatına bir faydası olmuş mudur yoksa tam tersi midir? Yani eğer hastalığı olmasa idi, çok daha verimli çalışmalar yapabilecek miydi?

Onun hastalığı son dört sene içinde akut seyir izlemiştir. Bu seneler aynı zamanda onun kendi ifade tarzını bulduğu senelerdir. Daha önceki senelerde eserlerinde hastalık etkileri görülmez. Sanatına olan sevgisi, duygularını kullanım şekli mükemmel çözümleri Van Gogh'u ressamlar arasında ölümsüz yapan niteliklerdendir (4,5).

Ressamların hayatları incelendiğinde görülecektir ki, Van Gogh, örneği tek değildir. Öncü sanatçılar insana özgü hastalıklara yakalanmışlardır. Örneğin benzer örnek sürrealist ressam **Salvador Dali**'nin resimleri ve kişiliği için de söz konusudur. Eleştirel paranoyak yöntemleri çılgın fikirleri ve özgür yorumu, bilinç altını resmetme çabaları ve çok çeşitli saplantılarını resimlerine aktarmadaki başarısı düşsel yaratma konusunda şaşkınlık uyandırmaktadır. Resimlerinin yanısıra oymalarında, mücevher ve mobilya tasarımlarında aşırı davranışlarıyla gün geçtikçe ününü yaygınlaştırmıştır (3,8,10).

İzlenimci ressam **Claude Monet** gözündeki kataraktın ileri yaşlarda ilerlemesi ile resimlerinde takip edilebilen görme bozukluğu hastalığının seyrini

göstermektedir. İspanyol manyerist ressam **El Greco'nun** insan figürlerini inceltip uzatma eğilimi ilerleyen yaşları ile iyice belirginleşmeye başlamıştı. Doktorlar tarafından resimlerinde görülen figür uzatmalarının bir çeşit göz kusurundan ileri geldiği belirtilmektedir (11,12).

Sonuç olarak hastalığın adı ister epilepsi ister porfiri olsun Van Gogh bu hastalıkla yaşamış ve onun her türlü etkisine karşı, her türlü olumsuzluğa rağmen ayakta kalmaya çalışmıştır. Van Gogh'un kendi mektuplarında da belirttiği gibi *bu meçhul hastalık olmasa neler yapardım* sözleri de oldukça anlamlıdır. Sanırız onun dehasının hastalığı ile bir ilgisi yoktur. Hasta olsa da olmasa da doğaya bakış açısı, etkilenişleri, kendi çözümleri ile o bir öncü farklı bir kişiliktir.

KAYNAKLAR

1. Marlin A. I Maestri del Color.no 6. Fablori F. Ed. Milano: la morte non elacasa, 1976.
2. Dead Men's Tales Van Gogh, Discovery Chanel, 2 Kasım 2003 Pazar.
3. Spence D. Büyük Ressamlar, Van Gogh Vincent, Sanat ve Duygular. İstanbul: Alkım Kırtasiye, 2000:975,337,171,3.
4. Krausse AC. The Story of Painting from the Renaissance to the Present. Cologne: Könemann, 1995:78 -9.
5. Lynton N. Modern Sanatın Öyküsü(çev. Cevat Çapan , Sadi Öziş) İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982:21.
6. Serullaz M. Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983:112-113.
7. Tansuğ S. Resim Sanatının Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993:238.
8. Vincent van Gogh., Rijksmuseum Kröller_Müller. Otterlo.The Netherlands:Kröller Müller Strichting, 1983.
9. İpşiroğlu MŞ., Eyüboğlu S. Avrupa Resminde Gerçek Duygusu. İstanbul:İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yayınları no 521, 1972:136-38.
10. Walther IF. Vincent van Gogh. Paris: Taschen, 2002.
11. Potterton H. The National Gallery. London: Thomas and Hudson Ltd, 1985:160
12. Hendy P. Galleria Nazionale di Londra II (Musei) vol 8. New York:Piccadilly Press and News Services, 1967:63.

Geliş Tarihi: 25.12.2003

Yazışma Adresi, Mutlu ERBAY
Boğaziçi Üniversitesi
Güzel Sanatlar Bölümü
Hülya Atölyesi,
80840 Bebek, İSTANBUL
erbaym@boun.edu.tr